

mare parte, traduceri au fost verificate, ori s-au efectuat traduceri complete noi. Fiecare fragment are o trimitere bibliografică, din acest punct de vedere majoritatea textelor provenind din ediții recente de izvoare, dar și din creștomatiile românești amintite mai sus. Au fost preluate fragmente și de pe Internet, care a devenit astăzi o sursă inepuizabilă de informații, chiar și din punct de vedere al surselor istorice.

În total există 20 de părți cuprinzând circa 400 de texte, începând cu un fragment din *Geneza*, din *Vechiul Testament* și încheindu-se cu un text despre societatea post-industrială și tendințele contemporane. Mai numeroase sunt fragmentele de izvoare referitoare la istoria modernă și contemporană, mai săracă fiind partea de istorie antică.

În ceea ce privește puținele părți deficitare ale culegerii, amintim faptul că toate textele ar fi trebuit să conțină note introductive sau explicative, pentru ca cititorul să poată face legătura cu contextul istoric, în condițiile în care lucrarea poate folosi și unui public ce depășește orizontul pe care și l-au propus autorii. În ceea ce privește textele preluate din culegerile românești anterioare, pentru acestea ar fi trebuit să se prezinte și trimiterea la o ediție originală de izvoare. De asemenea, nu se oferă nici un fragment de text original, în limba greacă sau latină, pentru a ne edifica asupra traducerilor efectuate și asupra specificului limbii folosite în izvor.

Culegerea se prezintă în condiții grafice și de tipărire excelente, fiind ușor de folosit. Ca apreciere finală, considerăm că lucrarea reprezintă un instrument util studenților și profesorilor de istorie, care, astfel, nu mai sunt nevoiți să piardă timp prețios cu căutarea surselor, selectarea și traducerea acestora.

Laurențiu Rădvan

DEMIR DRAGNEV, *Țara Moldovei în epoca luminilor*, Chișinău, Editura Civitas, 1999, 190 pag.

Dintre numeroasele teme controversate ale istoriei noastre, aceea a secolului al XVIII-lea rămâne încă în atenția cercetătorilor, discuții aprinse purtându-se, îndeosebi, în jurul unei probleme majore: locul și rolul potențailor Fanarului constantinopolitan în realitatea istorică românească a acestui veac. În lucrările lor, mai vechi nu mai noi, istoricii au surprins această perioadă în structura sa economică, socială, politică a Principatelor Române, acordându-se atenție, în egală măsură, aspectelor culturale corespunzătoare așa-numitului secol fanariot. Au fost supuse cercetării istorice chestiuni privitoare la începutul perioadei fanariote și la instituirea oficială a acesteia, definirea fanariotismului ca fenomen istoric; în același timp, raportul dintre boierimea românească, națională și cea reprezentată de elementul levantin prezent în spațiul românesc în acest secol, mai cu seamă, a constituit subiect de dezbatere între istorici. Nu mai puțin controversat s-a dovedit a fi și chestiunea privitoare la natura reformelor inițiate de către unii domni ai secolului al XVIII-lea și consecințele lor în societatea românească, toate acestea guvernate de spiritul iluminist european, încununat de ideile Revoluției Franceze cu larg ecou în Țările române.

O înfățișare a unora dintre aspectele problematicei veacului XVIII enunțată mai înainte ne oferă istoricul Demir Dragnev în lucrarea aflată în atenția noastră, ce constituie, de fapt după cum mărturisește autorul în *Introducere*, o parte a cursului universitar pe care îl susține la Universitatea din Chișinău. Înaintea parcurgerii celor patru capitole ale cărții, cititorului îi sunt aduse la cunoștință intențiile acesteia, precum și câteva dintre opiniile de autoritate expuse în lucrări istorice de aceeași factură, ce au ca tematică perioada domniilor fanariote în Moldova și Țara Românească.

Din capul locului, autorul face cunoscută convingerea sa privitoare la contribuția hotărâtoare a spiritului luminilor în veacul următor, ignorând, oarecum, politica fanarioților. „Faptul că secolul al XVIII-lea se încheie în principate cu anumite manifestări ale elementelor modernizatoare în diverse domenii ale vieții sociale – remarcă autorul – ne face să considerăm fără echivoc că până la urmă luminile și nu fanarioții au determinat perspectiva evoluției istorice” (p. 6). Acesta este, credem, și motivul pentru care Demir Dragnev și-a intitulat cartea *Țara Moldovei în epoca luminilor*, fanarioții însemnând, pentru autor, doar un regim politic, cu efecte în suprastructură; drept urmare, fondul tradițional medieval românesc suferă doar modificări de circumstanță, fără a fi afectat în structurile sale, dar peste care se vor revărsa elemente noi, caracteristice modernității.

Realitatea istorică românească este surprinsă de către autor în plină criză ce își găsește începuturile în a doua jumătate a veacului XVIII; între cauzele acestui fenomen sunt identificate, între altele: agravarea dependenței față de Poartă, războaiele turco-polone ce au avut drept scenă de desfășurare spațiul moldovenesc, fiscalitatea, orientarea comerțului spre piața otomană. Pe de altă parte, sunt remarcate aspectele culturale ale epocii; autorul trece în revistă operele cronicarilor moldoveni trăitori în „Secolul de Aur”, al XVII-lea, după care însă, în vremea fanarioților, nu se vor mai ridica nume de notorietate în cultura românească, suplinită, pentru un timp, de cea grecească, al cărei rost este, de asemenea, evidențiat de istoricul basarabean; aportul său la modernizarea societății.

Un întreg capitol, cel de-al doilea, este rezervat activității reformatoare înfăptuită la mijlocul secolului al XVIII-lea. Autorul relevă atât aspectele pozitive, cât și neajunsurile proiectelor de reformă, începând cu hrisovul din 7 februarie 1741 ce prevedea reglementări în domeniile fiscal, agrar, administrativ și juridic, continuând cu Așezământ din 1749 și alte încercări de reformare a societății, continuate după domnia lui Constantin Mavrocordat. Ultimele două capitole ale lucrării sunt destinate reliefării mutațiilor petrecute în spațiul moldovenesc ca urmare a reformelor și a închegării mișcării iluministe în Moldova.

Lucrarea este întregită de cele șase anexe ce cuprind statistici privitoare la averile mănăstirilor din Moldova în veacul al XVIII-lea, starea economică a ținuturilor, precum și structura proprietății funciare din Moldova, conform recensământului din 1782; acestora li se adaugă o listă cu abrevierile folosite de către autor, un indice de nume și de locuri, precum și rezumatele în limbile engleză și rusă de la final. Fără îndoială, cartea prezentată constituie o nouă contribuție la cunoașterea epocii fanariote; nădăjduim, totodată, că aceasta va rămâne în atenția cercetării istorice pentru a-i fi dezvăluite profunzimile neexplorate, până în prezent, pe deplin.